

**ОПШТИНА НИКШИЋ
СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА КУЛТУРУ, СПОРТ МЛАДЕ
И СОЦИЈАЛНО СТАРАЊЕ**

**ПРОГРАМ РАЗВОЈА КУЛТУРЕ
ОПШТИНЕ НИКШИЋ
2026-2030**

Никшић, септембар 2024. године

НИКШИЋ – НУВ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

САДРЖАЈ:

I УВОД.....	4
1.1. Методологија израде Програма развоја културе општине Никшић.....	5
1.2. Дефинисање основних појмова, начела и принципа.....	6
1.3. Усклађеност с међународним, националним и општинским стратешким и правним оквиром.....	7
1.4. Стратешки оквир.....	8
1.4.1. Међународни оквир.....	9
1.4.2. Национални оквир.....	10
1.4.3. Локални оквир.....	11
II АНАЛИЗА СТАЊА.....	12
2.1. Идентитет града.....	12
2.2. Систем културе, кључни актери и програми.....	13
2.3. Партиципација грађана у култури и развој публике.....	17
2.4. Инфраструктура.....	18
2.5. Финансијски оквир.....	20
2.6. Доношење одлука и комуникација у сектору културе.....	20
2.7. SWOT анализа.....	21
III СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ И ПРЕДЛОЗИ ОПЕРАТИВНИХ ЦИЉЕВА.....	25
3.1. Визија.....	25
3.2. Хоризонтални приоритети.....	26
3.3. Приоритети.....	26
3.4. Стратешки циљеви, смјернице и мјере културне политике.....	29
IV МОНИТОРИНГ, ИЗВЈЕШТАВАЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА.....	38

I УВОД

У складу са позитивним мишљењем Министарства културе и медија Црне Горе Програм развоја културе општине Никшић односи се на период од 2026-2030. године, а његова имплементација почеће 2026. године.

Будући да се ради о првом Програму развоја културе у нашој општини, током 2025. године предвиђен је припремни период који ће бити искоришћен за планирање динамике реализације, као и за дефинисање детаљних организационих, финансијских и административних мјера, у складу са чланом 10 Закона о култури, а које ће бити дефинисане кроз акциони план. Важно је истаћи да ће се у нашој општини у 2025. години спровести локални избори, тако да би имплементација Програма развоја културе у већем дијелу 2025. године била отежана због изборног процеса и свега онога што тај процес носи са собом. Програм развоја културе општине Никшић обухвата 2030. годину, што је од изузетне важности за кандидатуру Општине Никшић која се такмичи за добијање престижне титуле Европске престонице културе за 2030. годину.

Програм развоја културе општине Никшић резултат је рада различитих актера у култури и других ресора попут туризма и привреде из Никшића – од младих стваралаца, преко етаблираних професионалаца и енергичних ентузијаста који у свом граду дуги низ година раде на развоју умјетничких и културних програма, до запослених у локалној управи и установама културе како би се пружила подршка развоју културно-умјетничке сцене и његовању и очувању културног наслеђа и идентитета Никшића. Програм настаје као резултат здружених напора и интереса који је заједнички препознат – а то је да се богата културна историја и живот Никшића афирмишу, међународно промовишу и искористе за његов свеукупни развој.

Програм треба да буде основа за стратешко планирање и развој система културе у општини Никшић, а представља и важан допринос процесу кандидатуре за титулу Европске престонице културе у 2030. години. Задатак културне политике је да омогући да културне потребе свих грађана и сви постојећи културни изрази на једној територији

добију своје мјесто и подршку. Стратешка документа попут овог програма препознају које су оне области којима треба дати стратешки значај и приоритет у конкретном временском периоду (што никако не значи да се остале области стављају по страни, не добијају подршку или гасе). Приоритети се морају ускладити са приоритетима дефинисаним на вишим нивоима дјеловања и дефинисати на основу стратешке анализе снага и слабости система културе, као и прилика и пријетњи из окружења.

1.1. Методологија израде Програма развоја културе општине Никшић

Визија и приоритети исказани у овом документу дефинисани су на основу анализе стања, те широког круга консултација са различитим бројем стручњака у култури из Никшића, а узимајући у обзир стратешка документа на вишим нивоима управљања, као и најновија знања и резултате истраживања на тему културе и развоја градова.

У сврху израде Нацрта Програма развоја културе општине Никшић до 2030. године ангажовани су спољни експерти који посједују вишегодишње искуство у припреми и изради стратешких докумената из области културе др **Нина Михаљинац и Милан Ђорђевић**. У креирању Програма поред поменутих експерата учествовали су и сарадници који су ангажовани на припрему кандидатуре Никшића за Европску престоницу културе за 2030. годину, уз опсежне консултације са представницима локалне управе, локалних институција културе, као и свих релевантних представника културне сцене града и грађана различитих генерација.

Узимајући у обзир локални контекст и специфичности, програм је настао на основу 1) приоритета препознатих у стратешким документима вишег нивоа дјеловања, и то стратешки оквир развоја културе на нивоу УНЕСКО и Европске уније, Црне Горе, као и на локалном нивоу општине Никшић; 2) резултата серије разговора обављених у просторијама Канцеларије иницијативе Никшића за Европску престоницу културе у Никшићу са представницима јавних установа културе, цивилног сектора, умјетника, културних стваралаца, као и података из појединачних интервјуа обављених током посјета институцијама културе и с различитим актерима културе који раде у Никшићу; 3)

результата досадашњих истраживања у области културе; 4) најновијих теорија и резултати различитих истраживачких пројеката који се баве градском културном политиком.

Приоритети програма развоја културе општине Никшић, препознати на основу анализе локалних специфичности, потреба и проблема су: 1) његовање културе отворености и сусрета (град раскрсница, 2) алтернативне културе (град алтернативе), као и 3) стварање амбијента за репозиционирање Никшића као центра ИТ сектора и дигиталних иновација Црне Горе (град дигиталне иновације). Отуд слоган Никшић – град *hub* јер ријеч хаб долази из дискурса ИТ сектора и нових технологија, а означава мјесто сусрета, размјене, повезивања. Такав стратешки концепт полази од дефиниције културе као области у функцији одрживог развоја (култура у спрези с привредом и туризмом, екологијом, социјалним питањима, образовањем), што је у складу са свим релевантним документима у пољу културне политике на националном, европском и међународном нивоу.

Програм треба да служи свим запосленима у пољу културе и умјетности као смјерница за даљи рад и осмишљавање програма својих установа и организација. Такође, он ће служити и као оквир за будућа улагања јавних средстава у културу.

1.2. Дефинисање основних појмова, начела и принципа

Законом о култури дефинисано је да је култура од јавног интереса за Црну Гору и да обухвата: културно и умјетничко стваралаштво и дјелатности којима се стварају, презентују, промовишу, штите и чувају културна добра, умјетничка дјела и друге духовне творевине, стручни и научно-истраживачки рад у култури и услуге од непосредног значаја за остваривање културног и умјетничког стваралаштва.

У складу са Законом, култура се остварује и развија на начелима:

- 1) слободе стваралаштва и поштовања права на културу;
- 2) определијелености државе и локалне самоуправе да подстичу и помажу развој културног и умјетничког стваралаштва и заштиту и очување културне баштине;

- 3) равноправног очувања свих културних идентитета и поштовања културне различитости;
- 4) изградње и унапређења система културе, у складу са међународним стандардима, а нарочито стандардима Европске Уније;
- 5) успостављања ефикасног, рационалног и креативног управљања у култури;
- 6) транспарентног дјеловања у култури;
- 7) поштовања и заштите ауторског и сродних права;
- 8) демократизације културне политике и децентрализације организовања и финансирања културе.

1.3. Усклађеност с међународним, националним и општинским стратешким и правним оквиром

Програм развоја културе у општини Никшић 2026-2030 представља основни стратешки документ културне политике, којим се системски утврђују правци дјеловања и начини спровођења културне политике у општини Никшић. Програмом се плански и систематично регулише јавни интерес у области културе и одређују приоритети развоја културе у наведеном петогодишњем периоду.

Нормативни оквир за израду Програма развоја културе у општини Никшић садржан је у одредбама члана 2 Закона о култури („Службени лист ЦГ“, бр. 49/08, 16/11, 40/11 и 38/12) којим је прописано да култура обухвата културно и умјетничко стваралаштво и дјелатности којима се стварају, презентују, промовишу, штите и чувају културна добра, умјетничка дјела и друге духовне творевине, стручни и научно-истраживачки рад у култури и услуге од непосредног значаја за остваривање културног и умјетничког стваралаштва. Одредбама истог члана култура је одређена као питање од јавног интереса за Црну Гору.

Чланови 6 и 10 Закона о култури дефинишу стратешко планирање у подручју културе. Чланом 6 Закона о култури, остваривање јавног интереса у култури обезбјеђује Црна Гора, а начин и мјере остваривања јавног интереса утврђују се Националним програмом развоја

културе и програмима развоја културе у општинама. Чланом 10 Закона о култури прописано је да Општински програм мора да садржи: дугорочне потребе локалног становништва и субјеката из области културе, развојне приоритете, динамику реализације и организационе, финансијске и административне мјере за његово остваривање. Програм доноси скупштина општине, у складу са Националним програмом, за период од пет година. Предсједник општине, најмање једном годишње, подноси скупштини општине извјештај о остваривању општинског програма. Програм и извјештај достављају се надлежном Министарству.

Нормативни оквир за израду општинских програма развоја културе дат је и у Уставу Црне Горе („Службени лист Црне Горе“, број 01/07 и 38/13) који у члановима 76, 77 и 78 прописује слободу научног, културног и умјетничког стваралаштва; обавезу државе да подстиче и помаже развој просвјете, науке, културе, умјетности, спорта, физичке и техничке културе и да штити научне, културне, умјетничке и историјске вриједности; те прописује дужност свакога да чува природну и културну баштину од општег интереса, као и обавезу државе да је штити.

1.4. Стратешки оквир

Идеје програма развоја културе Никшића темеље се на кључним савременим принципима друштвеног управљања и одговарајућим стратешким документима на локалном, републичком и међународном нивоу, која покривају сљедеће теме: развој креативних индустрија и културна разноликост; одрживи развој; дигитална трансформација; заштита животне средине и зелена трансформација; родна равноправност и инклузија.

Имајући у виду кандидатуру за Европску престоницу културе у 2030. години, тај стратешки пројекат би требало да ојача не само систем културе Никшића и окружења, већ да помогне и цјелокупан развој града – што је наведено и у циљевима **Одлуке ЕУ за установљење титуле ЕПК (Decision No 445/2014/EU)**.

1.4.1. Међународни оквир

Развој културних и креативних индустрија у Никшићу треба да буде у складу са **УНЕСКО Конвенцијом о заштити и промоцији разноликости културних израза (2005)** која пружа смјернице за подршку различитим видовима културног изражавања на локалном, националном и међународном нивоу. Посебно су важни принципи међународне сарадње, солидарности и одрживог развоја, који подразумевају да култура није само средство економског развоја, већ и основно право које треба бити доступно друштву у цјелини.

Европска унија је поставила дигиталну трансформацију као један од својих шест кључних политичких приоритета, што је у стратешком смислу посебно важно за развој сектора културе Никшића. Кључни документи и иницијативе које треба узети у обзир укључују **Јединствено дигитално тржиште ЕУ (EU Digital Single Market)**, иницијативе осмишљене да се побољша доступност и размјена дигиталних културних садржаја, те јача конкурентност културних и креативних индустрија кроз примјену дигиталних технологија. За Никшић би то значило интензивнију дигитализацију културног наслеђа и пракси савременог стваралаштва, те повећање њихове доступности путем дигиталних ресурса. Такође, важан документ је и **Стратегија Europeane**, кључне иницијативе на европском плану која промовише дигитализацију и доступност културне баштине. У контексту транснационалне сарадње и размјене путем дигиталних средстава, за Никшић је од пресудног значаја рад на јачању дигиталних капацитета (средства за обраду, чување и презентовање културних садржаја и рад са публиком).

Како би Никшић постао одржива културна дестинација, програм се ослања на глобално прихваћене принципе одрживог развоја и то: **Декларацију из Рија, Агенду 21, Декларацију из Јоханесбурга и Агенду 2030 за одрживи развој**, које постављају оквир за одрживи развој који обухвата и област културе. Затим, веома важне су и **ЕУ Стратегије за јадранско-јонски и Дунавски регион (EUSAIR, EUSDR)** којима се подржава развој културних рута и туристичких производа, што може повећати туристичку привлачност Никшића кроз одрживи културни туризам. Такође, релевантне су и

УНЕСКО Конвенција о заштити свјетске културне и природне баштине и Фаро конвенција Савјета Европе, које наглашавају вриједност културне баштине и њену улогу у одрживом развоју заједница.

У циљу препознавања важности еколошки одрживих пракси, као оквир узет је у обзир и **Европски зелени договор (EU Green Deal)** што је иницијатива која предвиђа климатску неутралност до 2050. године, што укључује и сектор културе. За Никшић, то значи промовисање еколошки одрживих културних пракси и коришћење зелених технологија за очување културне баштине у свијетлу климатских промјена.

1.4.2. Национални оквир

У **Националном програму развоја културе 2023-2027**, Стратешки циљ 2 предвиђа унапређење међуресорне и међународне сарадње, и развоја публике. Конкретно, Оперативни циљ 2.2 наглашава значај сарадње са другим ресорима, док је Мјера 2.2.1 усмјерена на унапређење сарадње с ресорима образовања и научно-истраживачке дјелатности. Ова мјера се ослања на важност иновација, које су кључне за одрживост и примјену креативних идеја у пракси: “неопходно је јачати сарадњу с институцијама из области научно-истраживачке дјелатности. Улога иновација у овом контексту је јако значајна. Док се креативност односи на стварање нових идеја и приступа, иновација подразумијева њихову примјену у пракси и ствара услове за њихову одрживост, због чега су креативност и иновације нераздвојне” (стр. 68). Такве сарадње су кључне за Никшић, посебно у контексту развоја нових културних иницијатива и интегрисања научних и образовних ресурса у културне пројекте.

Програмом економских реформи Црне Горе 2023–2025 предвиђено је унапређење туристичког производа кроз иновативне пројекте, укључујући рурални туризам и валоризацију културно-историјског наслеђа. Ово представља значајну прилику за Никшић, који као атипична туристичка дестинација може искористити своје специфичности. Адаптација Дома дигиталне револуције може бити централни пројекат који повезује културну баштину са савременим дигиталним садржајима, што је посебно важно у контексту дигиталне трансформације система културе.

Дигитална трансформација је препозната као кључна тема у оквиру **Програма привлачења дигиталних номада**. Већ основани и планирани креативни хабови у Никшићу могу додатно позиционирати Црну Гору као атрактивну дестинацију за дигиталне номаде, чиме се директно доприноси развоју туризма и економије, као и самоодрживости креативних хабова.

На националном нивоу, Црна Гора се посвећује очувању слике еколошки одговорне државе. У том контексту, **Национална стратегија одрживог развоја до 2030. године** наглашава интеграцију одрживих пракси у све секторе, укључујући културу. Такође, **Стратегија развоја туризма Црне Горе** истиче диверсификацију туристичке понуде, у коју се уклапа фокус Никшића на културни туризам. У том контексту, треба радити на даљем повезивању богатог културно-историјског наслеђа са савременим културним садржајима и манифестацијама, водећи се друштвено-еколошки и економски одговорним праксама у развоју туризма.

Унапређење родне равноправности и инклузије је интегрални дио овог програма, у складу са **Националном стратегијом родне равноправности 2021–2025**. култура је препозната као поље гдје је неопходно смањити стереотипе и предрасуде према женама и особама различитих полних и родних идентитета. Стратегија предвиђа мјере за повећање учешћа жена у доношењу одлука у култури, као и унапређење инклузивности културних простора и програма.

Програмом се такође уважавају препоруке **Стратегије за заштиту лица с инвалидитетом од дискриминације и промоцију једнакости 2022–2027**, која предвиђа мјере за повећање учешћа лица с инвалидитетом у културном животу. Пратећи препоруке овог програма, Никшић ће настојати да створи приступачне културне просторе и подржи стваралаштво свих својих грађана.

1.4.3. Локални оквир

На локалном плану, кључни документ за Програм развоја културе општине Никшић је **Стратешки план развоја општине Никшић 2023-2028** који истиче допринос економском развоју кроз подршку креативним индустријама и културном туризму, истиче побољшање квалитета живота становника обогаћивањем културне понуде и очувањем културне баштине, подршку уравнотеженом урбаном развоју кроз очување и развој културних простора, коришћење технолошких иновација за унапређење културног сектора, те промоцију одрживости и диверсификације прихода кроз развој руралног туризма. Ове идеје су садржане у приоритетима и препорукама програма развоја културе.

II АНАЛИЗА СТАЊА

2.1. Идентитет града

Никшић је град богате историје и разноликих културних преплета, смјештен на раскрсници важних путева између континенталне и приморске области Црне Горе и Балкана, о чему свједоче трагови материјалног и нематеријалног наслеђа – од Црвене стијене и некрополе стећака на Моштаница, преко Римског и Царевог моста и бројних манастира, до традиције народне игре и пјесме, те антифашизма и народног ослобођења.

У контексту новије историје, Никшић је **постиндустријски град** са великим индустријским наслеђем, познатим у ширем региону по Жељезари, Индустрији пива и Боксита, које су и даље важан дио идентитета мјеста. Наратив о Никшићу као постиндустријском граду одражава се у његовој културној инфраструктури и богатом наслеђу, међутим, због пропадања компанија које су носиле привредни развој града и представљале његов понос, овај идентитет је ослабио, што указује на кризу идентитета са којом се суочавају многи градови у транзицији. Стога је ово један од главних изазова за програм развоја културе општине.

Као **град алтернативне музике и културе**, Никшић види у новијој историји развојну шансу туристичке понуде, нарочито кроз музичку индустрију, са посебним фокусом на

рок и алтернативну сцену чији носиоци су мали музички састави и фестивали. Такође, за Никшић се везује **култура бoемског живљења**. Представници сектора културе Никшића јачање алтернативне музичке сцене виде као изузетно важан задатак јер сматрају да се културни простор, не само Никшића, све више и више девастира и компромитује неквалитетним садржајима.

Град-трг-раскрсница – што се не огледа само у првом урбанистичком плану радијалне матрице који је поставио Јосип Сладе, већ и у географској позицији града. Никшић се налази на раскршћу путева, историја и култура – близу мора и Дурмитора и других градских центара (Подгорица, Требиње, Сарајево, Тирана), има значајно римско наслеђе (Мост на Моштаници), наслеђе Оногошта, тврђаве која свједочи о богатој историји, као и вјерско наслеђе и наслеђе социјализма и антифашизма.

Никшић је такође **град иновација и дигиталне трансформације**, са Домом дигиталне револуције у изградњи и Иновационо предузетничким центром „Технополис“. Позиционирањем Црне Горе као идеалне дестинације за дигиталне номаде, у складу са Програмом привлачења дигиталних номада, њихово присуство у просторима креативних хабова може позитивно утицати на сектор туризма и економије, те допринијети самоодрживости тих хабова.

Ипак, Никшић се суочава са смањењем броја становника, нарочито због „одлива мозгова“. Задржавање младих људи и људи средњих генерација, те њихово укључивање у заједничку визију и одрживе послове, биће изазов вриједан труда.

2.2. Систем културе, кључни актери и програми

Систем културе општине Никшић спада у развијеније системе на локалном нивоу у Црној Гори јер уз Подгорицу као главни град, слeдећа је локална самоуправа по броју јавних установа, а има и активан цивилни сектор који дјелује у пољу културе, као и бројне приватне иницијативе (махом су то музички фестивали), као и универзитете с програмима у области друштвених наука и хуманистике.

Ипак, може се рећи да до сада култура није препозната као област која би представљала покретачку снагу локалне економије и чинила окосницу формалног и неформалног образовања, те је управо кандидатура за Европску престоницу културе прилика да се култура стави у фокус дјеловања општине. Као дио овог процеса могло би да се размотри издвајање Секретаријата за културу у самосталну јединицу, будући да тренутно спада у надлежност истог општинског секретаријата као и области спорта, младих и социјалног старања, али уз чување и изградњу чвршћих веза са другим ресорима. У том смислу, важно је радити на развоју кадровске службе која се бави питањима културе, јер је она тренутно сведена на минимални број службеника који прати установе културе и све додатне програме. Проблем скромних капацитета јавне управе на локалном нивоу у цијелој земљи препознат је и Националним програмом развоја културе. Помак по том питању представља отварање посебне канцеларије за припрему кандидатуре Општине Никшић за Европску престоницу културе 2030. године, која запошљава нове стручне и младе кадрове.

Јавне установе културе попут “Захумља”, Никшићког позоришта, Народне библиотеке “Његош” и Музеји и галерије Никшић представљају темеље културног живота града. Уз њих, у оквиру јавног сектора дјелују Архивски одсјек Никшић - Државног Архива Црне Горе и Туристичка организација Никшић. Њихова активност указује на напоре у очувању културне баштине и савременог стваралаштва и стварању културне понуде. Многе од њих имају значајну традицију развоја културног живота, попут ЈУ “Захумље” која ради већ 134 година, окупуљајући драмске, књижевне и музичке умјетнике и публику различитих генерација или Никшићког позоришта које је у овој години обиљежило 140 година позоришне традиције, као и јубилеј 20 година „Међународног фестивала глумца“, јединственог у региону по свом формату јер је искључиво намијењен глумцу и глуми. Кључна манифестација којом се афирмише рад младих у визуелним умјетностима региона је изложба “No Concept” коју је осмислио и организује општински секретаријат, а која редовно гостује у Мостару, Подгорици и другим градовима државе и региона.

У погледу простора културне баштине, Никшић располаже бројним локалитетима који се везују за различито историјско наслеђе, укључујући Црвену стијену, градске бедеме – остатке Оногошта, дворски комплекс краља Николе, Царев мост и Римски мост на Моштаници, као и више од 50 сакралних објеката, споменици и локалитети важни за антифашистичко наслеђе и слободарску културу народа. Ово богатство историјских и културних локалитета свједочи о дугој и сложеној историји, везама са европском културом, али поставља и питање како се ова баштина може интегрисати у савремени културни идентитет који град тек треба да дефинише. Такође, када је ријеч о сјећању, за Никшић се може рећи да се истиче и као мјесто живота и рада бројних ликовних умјетника у једном добу њиховог стваралаштва, попут Лубарде, Тошковића, Андријашевића, Синдика, Бурића и многих других. Поред познатих умјетника Никшић је изњедрио и бројне познате књижевнике, глумце, музичаре и друге културне дјелатнике попут Вита Николића, Драгана Радуловића, Вељка Мандића, Драга Маловића, Живка Николића, Миладина Шобића и многих других.

Фестивалима и манифестацијама попут „Септембарских дана“, „Међународног фестивала глумца“, „Nikšić guitar fest“-а, „Lake fest“-а, „Бедем фест“-а, „Fort blues rock fest“-а, „Никшићких књижевних сусрета“, Јесењег сајма књига „Anderva book“, „Карневала романа“, „Дана породице Романов“, „Дана Светог Василија Острошког“, „Фестивала Корзо“, „Ауто(р)а на корзу“, „Фестивала Под липом“,“ и низа других, Никшић се позиционира као **град фестивала**. Ове манифестације привлаче пажњу и посјетиоце, али често функционишу на начин да нијесу дио свеобухватне културне стратегије. Одржавање фестивала свакако доприноси културној динамици, али њихова одрживост и дугорочни утицај зависе од дубље интеграције у визију развоја града.

У цивилном сектору, активан је већи број организација које на појединачном плану успијевају да опстану кроз организацију фестивала и сличних јавних догађаја, што се може оцијенити као велика вриједност система културе. Надаље, требало би радити на томе да организације цивилног друштва још интензивније буду укључене у креирање и спровођење заједничке стратегије развоја и одрживости која ће се темељити на сарадњи и заједничком заговарању бољих услова рада. Организације попут СИЧ „Тибор“ показују

потенцијал за ревитализацију културног живота, нарочито кроз развој нове, младе публике. Тибор је позитиван примјер у ангажовању омладине и стварању простора за културне и образовне иницијативе – међутим, ограничени ресурси и институционална подршка често ограничавају њихов домет и утицај. Слично је и с организацијама које се баве инклузијом, чији су програми значајни за развој културе града (одличан примјер је пројекат „ОснаЖЕНЕ – видљиве“ организације НВО “Мозаик”, као и активности Центра за афирмацију РЕ популације – ЦАРЕП).

Приватни сектор је један од носилаца културног живота јер реализује неке од најпознатијих и најпосјећенијих музичких фестивала. Музички фестивали у приватном сектору доприносе позитивном имиџу града, бренду, међународној културној сарадњи и туристичкој посјети. Такође, ови фестивали раде на дугорочном развоју публике и младих стваралаца. Позитиван примјер иницијативе приватног сектора је, између осталог, и објављивање збирке која садржи пјесме 20 никшићких рок бендова. Међутим, због економских миграција, а и како нема системске подршке развоју музичке сцене, многи од ових бендова су се угасили.

Филозофски факултет Универзитета Црне Горе, смјештен у Никшићу, значајно доприноси обликовању културног и академског окружења. Међутим, иако је присуство високошколских установа кључно за развој свеобухватне културне стратегије, може се рећи да овај факултет није довољно препознат као средиште културне и интелектуалне размјене јер нема конкретних програма и активности које директније повезују академске и културно-умјетничке кадрове, попут директног ангажовања студената у програмима установа културе (нпр. савјети младих, студентске праксе, менторски програми и сл.).

Може се закључити да су представници области културе сва три сектора (јавни, цивилни, приватни) поносни на број реализованих програма, виталност сектора културе, угледа и трајања традиционалних програма, као и популарности и посјећености великих музичких манифестација. Ипак, културни програми начелно се могу сматрати једнократним (књижевне вечери, изложбе, промоције, презентације, представе) и манифестацијски (фестивали, светковине) и да недостаје дугорочних и редовних (рецимо, радионице

писања сриједом, читалачке групе петком, менторски програми за младе кустосе, обуке, програми засновани на истраживањима...). Недостају дакле дугорочни трајни, редовни програми рада с публиком, партиципативни програми, програми рада у заједници и са заједницом, програми у којима публика одлучује о форматима и садржају, учествује у креирању програма, итд.

2.3. Партиципација грађана у култури и развој публике

Никшић је друга општина у Црној Гори према броју становника, којих према прелиминарним резултатима пописа из 2023. године има 66.725, за скоро шест хиљада мање у односу на попис из 2011. године, иако земља биљежи незнатан раст броја становника. У не тако давној историји Никшић је биљежио значајан раст становника индустријским успоном у Југославији, а затим избјегличким таласом средином деведесетих. Међутим, просјечна старост становника је 45 година, а на евиденцији Завода за запошљавање највише незапослених је у добу од 25 до 40 година (30,3%), што упућује на одлазак младих у репродуктивном добу, те је и лош демографски тренд очекиван. С друге стране, као универзитетски центар са три државна факултета (Филозофски факултет, Филолошки факултет и Факултет за спорт и физичко васпитање) Никшић привлачи значајан број студената из других мјеста, као привремених резидената.

Иако нема истраживања публике, на основу методе посматрања, као и интервјуа са актерима у култури може се закључити да је у Никшићу доминантан стандардни културни модел, тј. публика коју чини претежно средњи слој доживљајно-потрошачке оријентације, који воли садржаје популарне културе, а тежи ка елитном културном изразу. Некада је публика припадала моделу алтернативне културе, где су најзасупљенији били љубитељи рок и алтернативне музике, поштоваоци фантастичке, стрип културе и генерално алтернативног умјетничког израза. Међутим, само један сегмент младих наставио је да развија ове културне изразе (најприје млади рок бендови), док већина младих данас нажалост не посјећује догађаје у култури и своје културне потребе изражава у ноћном животу (популистички културни модел – народна забавна музика).

2.4. Инфраструктура

Инфраструктура је значајно унапријеђена завршетком реконструкције и ревитализације Дворца краља Николе, што омогућава ЈУ Музеји и галерије Никшић савремени простор за рад. Млади визуелни умјетници очекују да ће у новореновираној галерији бити простора да излажу. Јавна установа “Захумље” је дуплирала своје просторне капацитете, док Никшићко позориште, упркос мањим техничким недостацима, располаже једном од најсавременијих позоришних сала у Црној Гори. Народна библиотека “Његош” је упркос скромним условима које тренутно нуди главна зграда отворила нови простор као радно-рачунарску јединицу предвиђену за слабовиде особе и стрипотеку, а у простору Градске куће отворила је дјечију библиотеку, док се иста за одрасле налази у „професорској“ згради у Кварту из Болнице.

У Иновационо предузетничком центру „Технополис“ налази се TechLab, BioLab и Data Центар са најсавременијом технологијом и условима за рад који представља изузетан ресурс за умјетничке пројекте и сарадње, а посебно различите *art&science* приступе.

Један од важних инфраструктурних потенцијала Никшића је пространи Институт за црну металургију Железаре Никшић, који се тренутно једним дијелом користи као радни простор за музичаре и визуелне умјетнике. Овај недовољно искоришћен ресурс симболизује неискоришћени потенцијал града, као мјеста тешке индустрије, алтернативне културе и умјетности. Институт, са својим индустријским наслеђем, могао би да постане кључни елемент у повезивању историје мјеста са савременом културном праксом, али тренутно остаје маргинализован у широј културној политици. Дobar примјер је подршка никшићким умјетницима и културним ствараоцима у виду финансирања дијела закупа за просторе који користе за функционисање умјетничке сцене.

У току је изградња Дома дигиталне револуције који ће имати мултифункционалну салу за реализацију и представљање различитих технолошки захтјевних програма и умјетничких радова, затим галерија савремене умјетности, студио са специјализованом опремом за постпродукцију тона, слике и анимацију, crowdfunding студио, фаб-лаб, coworking простор, као и простор са савременом опремом за подршку гејминг индустрији.

Локалитети културне баштине и рурална подручја имају потенцијал да постану значајни простори културе, међутим, неопходна су даља улагања управо у инфраструктуру. Највећи проблем са којим се сусрећу реализатори културних програма на Тврђави Бедем, као локалитету који је највише у употреби, управо су технички и инфраструктурни због честог девастирања. Што се тиче руралних подручја, у заметку су сеоска домаћинства и тек се ради на развоју њихове угоститељске понуде.

Од јавних отворених простора урбаног језгра Никшића издвајају се Трг слободе као централни и највећи отворени простор на којем се организују различите културне и туристичке манифестације, гдје се налазе споменици Краљу Николи и Чедомиру Љубу Чупићу, комесару чете у никшићком партизанском одреду и народном хероју Југославије, као и Трг Шака Петровића – значајно културно средиште града на не тако великом простору, у којем се налазе Саборна црква Светог Василија Острошког, Дворац краља Николе, Лapidаријум за стећке, Градска кућа и Градски парк.

Посебно су важни природни предјели попут Требјесе која се још назива и “плућима града Никшића”, који су лако доступни, имају пјешачке стазе и просторе за рекреацију, те тако привлаче велики број туриста, спортиста, рекреативаца и научника, управо због чистог ваздуха и великог природног, али и културног значаја. Такође, и нешто даљи локалитети попут планине Лукавице која је једно од важнијих биљних станишта Европе, са обиљеженим стазама за планински бициклизам или рекреативно пјешачење.

За активности младих локална управа уступила је простор у оквиру Спортског центра и у сарадњи са Министарством спорта и младих Црне Горе основала Омладински центар Никшић чији би рад требало да се заснива на принципима и методама неформалног образовања и учешћу младих у њиховом осмишљавању и спровођењу. Међутим, остаје питање у којој мјери млади препознају овај простор као свој и као прилику за истинско оснаживање гласа младих.

2.5. Финансијски оквир

У табели је дат приказ колико је финансијских средстава за културу издвојено на годишњем нивоу у посљедње три године:

- финансијски издаци за културу по ставкама
- проценат средстава која су одређена за културу (укључујући и јавне установе културе) у односу на укупан буџет општине;

<i>Назив</i>	<i>Године</i>		
	2021	2022	2023
Културно забавне манифестације, програми, Никшићка културна сцена	156412,73	209088,17	203476,09
Манифестација „Септембарски дани културе“	34729,43	39324,73	85344,13
Трансфери институцијама културе	3750	3008,20	70530,99
Трансфери јавним установама културе	1413999,40	1777499,52	1971777,04
Средства са текуће буџетске резерве		7000	19093
УКУПНО	1.608.891,56	2.035.920,62	2.350.221,25
Процент у односу на укупан буџет	6,85%	8,14%	7,72%

2.6. Доношење одлука и комуникација у сектору културе

Секретаријат за културу, спорт, младе и социјално старање Општине Никшић врши управни надзор над установама културе и заједно са управама истих распоређује буџетска средства неопходна за њихов рад и функционисање. Такође, задатак Секретаријат је и давање сагласности на Статут, Програм рада и Извјештај о раду поменутих установа. Сарадња са институцијама културе је на високом нивоу, а блиска и динамична комуникација одвија се готово свакодневно, по потреби. За реализацију културних активности које су од посебног значаја за град редовно се организују састанци на којим се договарају и делегирају обавезе које је потребно испунити како би поменута активност била реализована на најбољи могући начин.

Установе културе ресорном Секретаријату достављају свој мјесечни репертоар најкасније десетак дана прије истека мјесеца за наредни. Репертоар претходно предлаже директор установе, а на основу сагласности од стране Савјета (Управног одбора). У колико се установи да може доћи до поклапања термина догађаја двије установе, овај проблем се превазилази договором тако да свака установа може неометано да реализује планирани програм, а тако и публика има могућност да испрати све догађаје. Сарадња са ресорним Министарством културе и медија Црне Горе одвија се редовно, а локалне институције културе сваке године аплицирају са својим пројектима на јавне конкурсе за суфинансирање манифестација, фестивала, књижевних, умјетничких, позоришних и других програма, које расписује поменуто Министарство.

2.7. SWOT анализа

снаге	слабости
<p>НИКШИЋ КАО HUB</p> <ul style="list-style-type: none"> • концепт отвореног града, града на раскршћу који повезује море, планину, градове из окружења преко границе • различити преплети и слојеви историје, културе и сјећања (римско, 	<ul style="list-style-type: none"> • угашена индустрија која је финансирала програме у култури, економске миграције и недостатак стручних кадрова у пољу менаџмента у култури, маркетинга, фандрејзинга, међународне

<p>отоманско, национално-просветитељско, социјалистичко и антифашистичко, послератно)</p> <ul style="list-style-type: none"> • државни капитални инвестициони пројекат Дома дигиталне револуције • ИПЦ „Технополис“ – јединствен пројекат те врсте у Црној Гори • домаћинства и локални производи, здраво природно окружење • Никшић као пожељно мјесто за живот - приступачне цијене живота, близина мора, планина и других градских центара • регионални формати важних манифестација и програма, попут Култописа, Слободијаде, Агоре и др. који Никшић позиционирају на широј културној мапи <p>ГРАД АЛТЕРНАТИВЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • индустријско наслеђе као ресурс и инспирација • најактивнији умјетници и професионалци у култури дјелују у пољу алтернативне културе и умјетности (музика и стрип) • легат алтернативне умјетничке сцене; праксе повезивања алтернативне музика са традиционалним програмима и установама (дјечији хор 	<p>културне сарадње</p> <ul style="list-style-type: none"> • недовољно младих укључених у развој система културе • сектор културе повезан у јавној управи са сектором спорта, младих и социјалног старања, па отуд недостатак јасне културне политике и стратешке оријентације, као и координације рада установа културе • недовољно развијена програмска продукција установа културе • хиперпродукција једнократних програма, што има за посљедицу да се не ради адекватно на развоју публике, евалуацији квалитета програма • концентрација културне понуде на љето • неискоришћеност јавног простора (недовољно добро обиљежавање, нема умјетности у јавном простору...) • сарадња културе, туризма и образовања, као и сарадња јавних и цивилних организација, није дефинисана јасним приоритетима и акционим плановима • криза идентитета града, подијељеност и конфликтна
--	---

<p>„Захумље“)</p> <ul style="list-style-type: none"> • бoемска култура и кафане • успјешни и високо посјећени музички фестивали који привлаче локалце и туристе • алтернативни локалитети (Институт за црну металургију, Тврђава Бедем, Крупачко језеро, мини-аеродром Капино Поље, Требјеса) • активне организације цивилног друштва које се баве различитим урбаним и алтернативним културним праксама (нпр. феминистички мурал, итд.) 	<p>сјећања и однос према наслеђу</p> <ul style="list-style-type: none"> • образовни систем у домену ИТ-а, дигиталне умјетности у Подгорици и Цетињу
<p>прилике</p>	<p>пријетње</p>
<ul style="list-style-type: none"> • факултети и департмани за језике, филозофију, социологију, психологију и др. друштвене науке и хуманистику, студенти универзитета као креатори нових садржаја и нова публика • дигитални номади као потенцијални резиденти и корисници програма у култури • туристи који одлазе на црногорску обалу и у околне веће градове, као и на духовне туре (Требиње, Дубровник, Подгорица, Острог) као нова публика • бајкери-туристи и кампери-туристи • млади умјетници из Црне Горе и 	<ul style="list-style-type: none"> • прелазак постојећих фестивала из приватног сектора у другу средину (на обалу) или гашење • фокус на монокултуру (већинску националну културу) може угрозити могућности регионалне и европске сарадње • скрајнута алтернативна сцена и културна разноликост усљед фокусирања на традиционалне и популистичке културне изразе (као дио ширег тренда популистичког управљања културом) • конкурентски градови (туризам,

<p>окурења заинтересовани за дигиталну умјетност и нове медије</p> <ul style="list-style-type: none"> • титула Европска престоница културе, програми ЕУ у култури и партнери из Европе • близина границе, регионална партнерства, пројекти од посебног регионалног интереса (попут обнове железничке пруге „Тиро“), прекогранични и медитерански фондови (ИПА, Јадранско-јонска иницијатива, Western Balkans Fund, Anna Lindh Euro-Mediterranean Foundation for the Dialogue Between Cultures) • Дигитална Црна Гора, Digital EU, Horizon Europe и други програми • развој аеродрома као успутне станице за мале авионе - пумпе за приватне авионе, тако привлачећи аеро-хобисте као посебну циљну групу туристичке понуде; • Никшићка пивара као стратешки финансијер алтернативе културе • развој међународних партнерстава са art&science институцијама и обликовање Дома дигиталне револуције према њиховом моделу (Арс Електроника у Линцу, Кућа експеримената у Љубљани, ЦПН у 	<p>сарадње, ИТ)</p> <ul style="list-style-type: none"> • економске миграције становника и стручњака у кључним областима за развој
--	--

Београду) • међународне мреже у култури и креативним индустријама, а посебно МЕДИА - гејминг и иновлаб позиви	
--	--

III СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ И ПРЕДЛОЗИ ОПЕРАТИВНИХ ЦИЉЕВА

3.1. Визија

Програм развоја културе општине Нишић је документ који представља оквир за репозиционирање Никшића као отвореног постиндустријског града, у којем се укрштају путеви, људи и локална традиционална и алтернативна култура у црногорски центар нове индустрије – ИТ сектора, дигиталне културе и иновација. Овај стратешки правац је кључан због постојања Технополиса и Дома дигиталне револуције као капиталних улагања, чињенице да млади одлазе због недостатка посла, повољне географске локације Никшића која омогућава привлачење дигиталних номада, и будућности ИТ сектора као најперспективније гране за ревитализацију града, јер туризам не може бити носилац привредног развоја поред обалних градова, али Никшић нуди здрав ваздух, добру храну, повољне услове за живот и технолошку инфраструктуру.

Програм треба да помогне свим Никшићанима – локалној самоуправи, запосленима у култури, мјештанима, да кроз ангажовање цјелокупног поља културе створе амбијент града који привлачи многе – студенте, слободне, креативне људе, алтернативне умјетнике, ИТ-евце, дигиталне номаде, туристе, иноваторе; да тако претворе Никшић у активан постиндустријски, отворени град, *grad hub*, град на раскрсници, са највећим тргом у земљи, чији се путеви рачвају у свим правцима, тако омогућујући повезивање, сарадње, доласке и један динамичан вибрантан простор учења, размјене и сарадње.

С обзиром на стратешка документа и капитална улагања у Никшић (Технополис, Дом дигиталне револуције и др.), правац развоја Никшића треба да буде усмјерен на развој града као ИТ центра Црне Горе. Међутим, како су сви ти пројекти тек у повоју, овом стратегијом се предлаже стварање услова за установљање Никшића као ИТ хуба Црне Горе и региона, уз његовање његовог културног богатства и специфичности.

3.2. Хоризонтални приоритети

У контексту стратешког опредјељења Црне Горе за евроинтеграције, национални правни оквир и кандидатуру Никшића за Европску престоницу културе, неопходно је укључити хоризонталне приоритете или теме, принципе које Европска унија предлаже у контексту свих јавних политика, а то су **инклузија, родна равноправност и еколошка одрживост**. Дакле, у свим аспектима културног развоја неопходно је примјењивати мјере које ће подстаћи инклузију, родну равноправност и еколошку одрживост.

То се постиже не само кроз формалне услове (процент запослених, укључених особа из осјетљивих група, родна заступљеност у тимовима и на позицијама доношења одлука, итд.), него и на плану садржаја. Било би потребно дати већу видљивост и значај женама као историјским фигурама и узорима, женама савременим стваратељкама, женским питањима и темама. Исто је и када је ријеч о еколошкој одрживости. Не само да треба да се ради на смањењу загађења (нпр. рационална употреба ресурса, употреба рециклираних материјала, прелазак на дигиталне технологије, а мање штампе.), него треба промовисати и еколошке теме кроз саме програме.

3.3. Приоритети

Програм развоја културе Никшића се темељи на три приоритета и одговарајућим стратешким и оперативним циљевима.

Приоритети су сљедећи:

1) Град дигиталних иновација

Никшић је већ у неколико стратешких докумената виђен као мјесто развоја дигиталних технологија и њихове примјене у разним областима, а Дом дигиталне револуције као средиште окупљања иноватора, научника, предузетника и умјетника који покрећу нове, заједничке пројекте. Иновационо предузетнички центар „Технополис“ већ показује потенцијале за даљи развој у овом правцу, док приступачне цијене живота, природне љепоте и близина атрактивних туристичких дестинација чине Никшић пожељним одредиштем дигиталних номада.

Да би се Никшић претворио у град културе и дигиталних иновација, било би потребно окупити дигиталне номаде, иноваторе, истраживаче и научнике, као и умјетнике и друге актере у пољу дигиталне умјетности и граничног поља умјетности и науке.

Кључне снаге за имплементацију овог приоритета су просторни и технолошки ресурси (Дом дигиталне револуције и Технополис), док прилике представља Програм привлачења дигиталних номада у Црној Гори, као потенцијалних резидената Никшића и корисника програма у култури, затим млади умјетници из Црне Горе и окружења заинтересовани за дигиталну умјетност и нове медије, као и фондови за финансирање пројеката у тој области попут Digital Europe, Horizon Europe, Creative Europe, итд.

2) Град који повезује

Као град који је смјештен на раскрсници путева континенталног подручја и приморја (у средишту Црне Горе), чији урбанистички план који је прије 140 година поставио Јосип Шиловић Сладе осликава исту идеју, Никшић се у реализацији овог приоритета ослања на отвореност културе и народа, што и историјски (различити преплети и слојеви историје, културе и сјећања) и у савременом тренутку одликује локалну културу (сусрет популарне и алтернативне културе, традиционалних и савремених умјетничких израза, и др.).

С обзиром на географску позицију, постојећу инфраструктуру и активност сектора културе, Никшић је пожељан партнер за регионалну и међународну сарадњу, и стога се културна продукција може ослонити на партнерство, копродукције, међународну сарадњу, пројекте мобилности. Притом, у овим сарадњама неопходно је узети у обзир општу стратешку оријентацију – а то су дигиталне иновације, алтернативна култура.

Што се тиче туризма, с обзиром на значајну посјету обали (Котор, Херцег Нови, Будва), па и Дурмитору и градовима у окружењу (Дубровник, Требиње, Подгорица, Цетиње...), Никшић треба да се наметне као иницијатор локалних културних рута и да се тако позиционира и упише као незаобилазна станица. Ту су значајни ресурси римско наслеђе, средњовјековно и отоманско наслеђе, индустријско, књижева фантастика, али и нетакнута природа, локалне аутентичне врсте воћа и поврћа, рецепти, храна и пиће.

3) Град алтернативе

Некадашњи идентитет индустријског града, града пива и рок музике – иако пољуљан управо гашењем индустрије, опстаје у многим аспектима и може се трансформисати. Значајно је што на нивоу Црне Горе, па и региона нема градова који се позиционарају као градови алтернативе, па стога Никшић може да привуче посебну групу публике и туриста, која припада алтернативном културном моделу. Упориште за тему алтернативе може се наћи и у факултетским друштвено-хуманистичким департманима. Друго, алтернативна култура, а посебно фантастика и народно стваралаштво, могу да буду сјајан ресурс за развој гејминг индустрије (карактери, наративи, музика...).

Индустрија, пиво, рок музика и фестивали, млади бендови, књижевна фантастика, дакле, све то што је дио идентитета Никшића може се објединити и надоградити улагањем у алтернативну културу, те брендирањем Никшића као града алтернативе. Алтернативу треба разумјети у широком смислу. Што се туризма тиче – Никшић као град језера у близини планине, може бити алтернатива љетовању на мору. Културни догађаји могу бити алтернативни у односу на оне у пријестоници, гдје се углавном подржава висока култура.

Алтернатива може да буде и употреба алтернативних простора за културу; промоција садржаја алтернативне културе, музичких поткултура... Кафански, бoемски живот или бoравак у природи алтернативан је у односу на убрзани стресни живот у великим градовима.

Добар примјер умјетничког програма који доприноси развоју културног идентитета Никшића као алтернативног града био би књижевни фестивал “Карневал романа” јер таква манифестација подржава идеје отворености и повезивања, те алтернативне културе, која је у сржи карневализоване, гротескне и фантастичне књижевности. Други примјер успјешног програма јавних установа је сарадња дјечијег хора “Захумље” и различитих рок бендова. Приватни сектор и музички фестивали - свакако значајно доприносе овом концепту.

3.4. Стратешки циљеви, смјернице и мјере културне политике

Наведени приоритети могу се реализовати поставком сљедећих стратешких циљева, као и поштовањем смјерница, те примјеном мјера које би биле дефинисане Акционим планом:

ГРАД ДИГИТАЛНИХ ИНОВАЦИЈА

Стратешки циљ 1: Стварање пословног амбијента који привлачи инвестиције кроз привлачење младих умјетника и професионалаца заинтересованих за алтернативну културу и умјетност, гејминг, ИТ сектор и иновације, дигиталне умјетности, art&science, креативне индустрије (анимација, графички дизајн итд.), креативни туризам, екологију, праксе одрживог и здравог живота и пружање подршке новој продукцији, поштујући принципе родне равноправности.

Стратешки циљ 2: Активирање Дома револуције као средишта дигиталне трансформације сектора културе, образовања, науке и технолошког развоја, као и других сектора, окупљајући иноваторе и креативце на заједничким пројектима, што ће Никшић позиционирати као дигитални град на мапи Црне Горе, региона и Европе.

Стратешки циљ 3: Дигитализација културних ресурса и повећање доступности културе кроз дигиталне технологије, што се посебно може односити на богато материјално и нематеријално наслеђе Никшића и Црне Горе као прилику за промоцију локалне културе и интеркултурно повезивање у Европи и шире.

Предлози оперативних циљева:

За локалну управу

- Повећање буџета за културу из јавних средстава, као и кроз конкурисање на националне и иностране програме за културу и иновациону дјелатност, као и кроз приватна улагања; у ту сврху може се, на примјер, основати јавна фондација за културу чија би мисија доприносила остваривању приоритета и циљева предвиђених овим програмом;
- Иницирање сарадње Секретаријата за младе, спорт, културу и социјална питања и надлежних органа за инфраструктурне пројекте, развој, технологију и иновације;
- Јачање продукционих и радних ресурса за област културе и иновација (Дом револуције, Институт за црну металургију);
- Увођење пореских олакшица и повољно уступање одговарајућих ресурса (просторни, технички...) стартаповима који би се регистровали у Никшићу у области дигиталних технологија и креативних индустрија;
- Финансирање иновационих пројеката који се тичу локалне културе, креативних индустрија, културног туризма, који укључују већи број актера у ширем пољу културе, и доприносе стратешким циљевима;
- Финансирање пројеката установа културе чији је циљ дигитализација и развој дигиталних пројеката;
- Финансирање и организација тренинга и едукативних програма за запослене у култури који ће одговорати на претходно испитане потребе кадрова;

- Јачање дигиталне инфраструктуре на цијелој територији општине (нпр. паметни јавни простори/ паркови са бесплатним Wi-Fi приступом, соларним клупама за пуњење уређаја и интерактивним информацијским таблама; затим интерактивне инсталације и скулптуре које користе сензоре за пружање јединствених умјетничких доживљаја; апликације за мобилне телефоне које користе AR технологију за пружање информација о историјским и културним знаменитостима; паметне мапе/водичи кроз град и сл.);
- Оснивање арт анд сциенце платформе – перманентног програма који активира различите актере у граду (универзитет, јавни простори, умјетници, предузетници...) и то у циљу развоја и промоције дигиталних програма у култури (по угледу на Арс Електронику у Линцу);
- Оснивање центра за промоцију науке и умјетности (по угледу на ЦПН у Београду, Кућу експеримената у Љубљани);
- Активација Института за црну металургију по систему Петнице у Србији (додатно-допунска настава, програми за дјецу и младе, талентоване, младе истраживаче);

За установе и организације у култури

- За Никшићко позориште, препорука је развити платформу за online стримовање представа или креирати дигитални архив позоришних продукција, укључујући аудио и видео материјале из прошлости (нарочито у контексту јубилеја установе и фестивала). Ова платформа може омогућити интерактивно искуство гледаоцима (нпр. коментарисање, гласање о сљедећим продукцијама). Такође, у циљу увезивања са ИТ сектором, треба користити потенцијал за повезивање позоришта и нових технологија кроз мултимедијалне представе које комбинују VR, AR или видео mapping и тиме привући младе умјетнике и иноваторе;
- За ЈУ Музеји и галерије Никшић препорука је да се ради на свеобухватној дигитализацији колекција и тако омогући приступ виртуелним (вођеним) турама кроз сталне поставке музеја или депо, које користе VR технологију, са могућношћу интеракције (коментарисање, детаљне информације на клик); такође, путем AR апликација омогућити посјетиоцима да доживе културна добра у проширеној

стварности – било да се ради о археолошким налазима, умјетничким дјелима или историјским мјестима; додатно, Музеји и галерије могу покренути кампању crowdsourcing-а културног наслеђа, тј. покренути платформу гдје грађани могу додавати своја сјећања, приче и фотографије из прошлости Никшића и околине, чиме се заједница укључује у стварање богатије дигиталне архиве града.

- За ЈУ Народна библиотека „Ђегош“, у сарадњи са ИТ сектором, организовати радионице дигиталне писмености за све узрасте, укључујући програмирање за дјецу, курсеве израде дигиталних прича, па чак и радионице о очувању личног дигиталног наслеђа (нпр. дигитални албуми, приче).
- За све установе и организације, унаприједити онлајн присуство (вебсајт, друштвене мреже, апликације), увести дигиталне алате у основном раду и раду с публиком/корисницима;
- Организација тренинга за запослене у домену дигитализације и иновација, у сарадњи са Иновационо предузетничким центром „Технополис“ и другим организацијама у области ИТ;
- Конкурисање на програме ЕУ с пројектима чија је тема дигитализација и иновациона дјелатност, попут Digital Europe, Horizon Europe, Creative Europe;
- Развој пројеката који се баве темом арт анд сциенце, култура, умјетност и дигиталне иновације, нарочито у сарадњи са Иновационо предузетничким центром „Технополис“;
- Упоредо са изградњом имица дигиталног града, радити на очувању историје и традиције кроз дигитална средства (интерактивне изложбе, обиљежја, апликације), посебно у Дому дигиталне револуције, који треба да буде и чувар наслеђа антифашизма;
- За све установе и организације, препорука је радити на подршци младим иноваторима, нпр. кроз покретање *coworking* простора унутар установа гдје млади иноватори и умјетници могу развијати дигиталне и културне пројекте, уз менторску подршку стручњака из културе и ИТ сектора;
- Интегрисање принципа Зеленог договора у стратегије установа културе, промовисање еколошки одрживих културних пракси и коришћење зелених технологија за очување и презентацију културне баштине.

За образовне установе

- Јачање техничко-технолошких ресурса (рачунари, опрема за учење, истраживање и експерименте);
- Развој ваннаставних програма у области ИТ-а и дигиталних технологија, нпр. додатно/допунска настава или радионице које повезују умјетност, културу и дигиталне иновације;
- Оснивање нових студијских програма и лабораторија (дигитална хуманистика, анимација, дигиталне умјетности, програмирање...);

ГРАД КОЈИ ПОВЕЗУЈЕ

Стратешки циљ 4: Развој регионалне и европске сарадње кроз иновативне програме (дигитализација, зелене политике, алтернативна умјетност, интерсекторске сарадње, нпр. култура и туризам, култура и спорт)

Стратешки циљ 5: Развој културног и креативног туризма и позиционирање Никшића као мјеста које повезује кључне и различите туристичке дестинације Црне Горе и региона.

Предлози оперативних циљева:

За локалну управу

- Конкурисати за кандидатуру за титулу Европске престонице културе, чиме би се стекли услови за ширу подршку и препознавање Никшића на европској мапи културе, туризма и ИТ-а;
- Остварити сарадњу у сектору туризма и туристичком организацијом Црне Горе на повећању видљивости Никшића као пожељне туристичке дестинације са богатом културном понудом;

- Успоставити нове и ставити у функцију постојеће споразуме о сарадњама с другим градовима, уз коришћење twinning програма сарадње (нпр. ЦЕРВ);
- Организација и финансирање студијских боравака запослених у јавној управи и јавним институцијама културе у циљу стицања нових контаката и успостављања сарадње;
- Финансирање програма обуке и тренинга за запослене у култури (од страних језика до писања пројеката);
- Успостављање посебног тима или канцеларије за писање међународних пројеката при јавној управи;
- Опремање студија за боравке иностраних умјетника и професионалаца (на Институту за црну металургију, при Дому револуције и у свим установама културе које имају просторне ресурсе);
- Заговарање да се канцеларије за главне програме ЕУ за иновационе дјелатности и међународну сарадњу отворе у Никшићу или да отворе своје антена канцеларије и представништва;
- Подршка инклузији различитих осјетљивих група (кампање, доступност јавних простора) и финансирање програма мањинских организација;

За установе и организације у култури

- Свака организација у култури треба да успостави макар једно међународно партнерство које подразумијева конкурисање на међународне програме и дугорочно финансирање сарадње (нпр. кроз програм Креативна Европа), развој пројеката мобилности и копродукције;
- Већа сарадња са Филозофским факултетом у Никшићу и конкурисање на Ерасмус програм;
- Приступање релевантним мрежама у култури (нпр. TransEuropa Halls, European Creative Hubs Network, Europa Cinemas и слично);
- Прилагођавање програма туристима (превод, титловање);
- Развој резиденцијалних програма за умјетнике и професионалце у култури, креирање програма који омогућавају умјетницима из других градова Црне Горе и иностранства да бораве у Никшићу и раде на својим пројектима који би

укључивали колекције, збирке, архиве, као и нематеријално наслеђе и савремену културу Никшића;

- Анимирање, позивање и прихватање волонтера, стажиста из окружења и иностранства (млади умјетници, кустоси, критичари);
- Повезивање по моделу тандема са сличним организацијама нпр. у градовима побратимима, заједнички програми - изложбе којима се увезују колекције, заједничке продукције;
- Укључивање у културне руте (нпр. Historic Cafés Route, European Route of Industrial Heritage);
- Промоција на туристичким и промотивним онлајн платформама и платформама које прате културу (Trip Advisor, Lonely Planet, Culture Trip, Roadtrippers, Eventful, Fever и сл.);
- Увођење технологија које подстичу мобилност и међународну приступачност (нпр. дигитална сценографија за позориште, превод и дигитализација значајних књига);
- Значајније освајање јавних отворених простора у граду и околини културним програмима и садржајима (попут Требјесе, Трга слободе, Царевог моста и сл.), а нарочито оним које публика може сама да користи, даље дијели или допуњује;
- Повећање приступачности и доступности простора за културу и генерално јавних простора града;
- Развој капацитета за едукативне програме намињене публици – минимум двије особе по организацији које би се бавиле едукативним програмима и анимацијом публике;
- Развој едукативних програма намињених локалном становништву и туристима: повезивање са школама, центрима за треће доба и сл. развој програма цјеложивотног учења;
- Повезивање са спортским организацијама: бицикличким савезима, планинарским друштвима, извиђачима и сл. у циљу развоја нових програма;

За туристичку организацију

- Мапирање и номинација различитих локалитета за конкретне постојеће европске руте (попут Trans Dinarica cycling route која пролази надомак Никшића, али није

увезана са постојећом бициклическом инфраструктуром; или European Route of Industrial Heritage којој се може придружити богато индустријско наслеђе града; или Historic Cafés Route којом би се промовисало бoемско наслеђе; затим Либератион Роуте Еуропе која би могла да уврси значајне антифашистичке споменике Никшића и др);

- Иницирање нових културних рута које би повезале Никшић и мјеста у околини, региону и Европи (нпр. руте Путевима Василија Острошког по угледу на европске руте Via Sancti Martini или Camino de Santiago, која би повезала Требиње, Завалу, Никшић, Острог, Пећ, Влашку и Украјину као кључна мјеста његовог живота и рада);
- Иницирање и развој пројекта ревитализације пруге „Тиро“ заједно са партнерским градовима у ужем региону, користећи средства из ИПА фондова;
- Обилежавање културних локалитета и јавних простора за туристе у сарадњи са установама културе;
- Промоција никшићких културних активности на сајмовима, оутдоор и online платформама у региону;
- Прављење културне мапе града и њено дигитално активирање;

ГРАД АЛТЕРНАТИВЕ

Стратешки циљ 6: Активирање и ревитализација алтернативне културе и алтернативних простора културе.

Стратешки циљ 7: Допринос активирању руралних подручја као простора за алтернативне стилове живота и промоцију одрживих (зелених) принципа живота и рада, кроз коришћење нематеријалног наслеђа (гастрономија, обичаји, музика и сл.).

Предлози оперативних циљева:

За јавну управу

- Санирање и активирање Института за црну металургију за дугорочно коришћење, и давање на коришћење организацијама, фестивалима, групама, бендовима који се баве алтернативном музиком;
- Санирање и активирање Тврђаве Бедем за дугорочно коришћење, и давање на коришћење организацијама, фестивалима, групама, бендовима који се баве алтернативном музиком;
- Активирање отворених јавних простора као простора алтернативне културе (мурали, тргови, мјеста културне баштине) у сарадњи са јавним установама културе (умјетници на резиденцији интервенишу у јавном простору, организација текућих програма у јавном простору или развој нових програмских јединица);
- Улагање у умјетничку продукцију младих алтернативних умјетника и колектива, бендова и финансирање програма сарадњи јавних установа и алтернативних умјетника, колектива;

За установе и организације у култури

- Покретање програма и садржаја у домену алтернативне културе, било да је ријеч о главним програмима, било о пратећим; нпр. музејска поставка може се интерпретирати кроз радионицу стрипа;
- Рад са различитим, алтернативним групама публике и њихово укључивање у процес осмишљавања програма (нпр. осјетљиве групе);
- Инкорпорирање идеје алтернативног града и алтернативе у тотал дизајн (лого, називи програма, графички дизајн..);
- Стварање нових алтернативних наратива (нпр. женска историја града) и институционално сјећање (значајне “алтернативне” личности, догађаји);
- Реализација нетипичних формата програма, експериментални формати, рад у заједници и са заједницом и различитим групама;

За туристичку организацију

- Брендирање Никшића као града фестивала алтернативне музике;

- Обиљежавање јавног простора кроз симболе локалне алтернативне културе;
- Обиљежавање и сјећање које укључује алтернативне наративе (женска историја, осјетљиве групе);
- Креирање руте која би промовисала слободарски дух и антифашистичку борбу Никшића кроз историју, кроз мапирање, обиљежавање и туристичко повезивање бројних споменика и спомен-обиљежја који су тестаменти и симболи отпора фашизму; конкурисање за креирање европске руте антифашистичког наслеђа и споменика;
- Креирање алтернативних мапа и рута (Никшић - град боема, пива и алтернативне музике, индустријског наслеђа, мурала...)

Кроз сарадњу локалних власти, приватног сектора, културних организација и грађана, Никшић треба да ради на очувању и унапређењу својих културних одлика и развоју талената.

Приоритети развоја културе града представљају оне области у које треба уложити додатне инвестиције да би се остварили и други друштвени и економски циљеви, док све остале активности и дјелатности треба адекватно и дугорочно подржавати, тако да све културне потребе становника града буду задовољене.

IV МОНИТОРИНГ, ИЗВЈЕШТАВАЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА

Програм треба примијенити кроз:

- 1) Акциони план са одговарајућим буџетом и индикаторима, и
- 2) План мониторинга и евалуације.

Акциони план и план мониторинга и евалуације треба да састави радна група за примјену програма, гдје би били представници свих релевантних актера из области културе. Координацију састанака и рада на акционом плану вршиће локална управа.

Установе и организације у култури треба да развију своје стратешке планове у складу са Програмом развоја културе општине Никшић. Неопходно је успоставити добар и одржив систем истраживања публице и корисника програма и услуга да би се добили релевантни подаци за евалуацију примјене програма. За акциони план кључно је у односу на расположив буџет планирање инвестиција у инфраструктуру с једне стране, а с друге улагање у кадрове и програме.

Уз претходно добијено позитивно мишљење од стране Министарства културе и медија Црне Горе, Програм развоја културе општине Никшић односи се на период од 2026-2030. године, а његова имплементација почеће 2026. године.

Будући да се ради о првом Програму развоја културе у нашој општини, током 2025. године предвиђен је припремни период који ће бити искоришћен за планирање динамике реализације, као и за дефинисање детаљних организационих, финансијских и административних мјера, у складу са чланом 10 Закона о култури, а које ће бити дефинисане кроз акциони план.

Важно је истаћи да ће се у нашој општини у 2025. години спровести локални избори, тако да би имплементација Програма развоја културе у већем дијелу 2025. године била отежана због изборног процеса и свега онога што тај процес носи са собом.

Програм развоја културе општине Никшић обухвата 2030. годину, што је од изузетне важности за кандидатуру Општине Никшић која се такмичи за добијање престижне титуле Европске престонице културе за 2030. годину.

ОБРАЂИВАЧ

**СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА КУЛТУРУ, СПОРТ,
МЛАДЕ И СОЦИЈАЛНО СТАРАЊЕ**

СЕКРЕТАР
Дејан Ивановић, с.р.